

VASILE CHIRICA, GEORGE BODI, VALENTIN-CODRIN CHIRICA, *Gisement épipaléolithiques et mésolithique entre Dniestr et la Tissa. Scripta archaeologica et historica Dacoromaniae*, VII, Redigit V. Spinei, V, Editura Universității Al. I. Cuza, Iași, 2013, 360 p.

Volumul de față, așa cum precizează și autorii, încheie un ciclu, acela al punerii în valoare a descoperirilor paleolitice și post – paleolitice din spațiul dintre Carpați și Nistru, respectiv dintre Nistru și Tisa. Dedicat unor personalități ale cercetării preistorice din acest spațiu, Mircea Petrescu-Dîmbovița și Ilie Borzic, volumul este organizat în opt capitole, este precedat de o *Introducere* și se încheie cu o amplă *Bibliografie*. O ilustrație complexă însoțește expozeul arheologico-istoric, subliniind caracteristicile perioadei.

În primul capitol se fac considerații cu privire la nomenclatura și periodizarea spațiului analizat, punându-se în evidență părerile specialiștilor cu privire la Mezolitic și Epipaleolitic, în context continental și nu numai. În capitolele II–VI sunt prezentate și analizate detaliat 68 de situri, autorii având în vedere atât descoperirile din situri cu stratigrafie clară permanentă (rezultat al cercetărilor arheologice), cât și cele temporare sau descoperirile izolate (identificate prin cercetări de suprafață). Prezentarea

acestora este complexă, incluzând date cu privire la caracteristicile utilajului litic (tehnologie, tipurile de materii prime), artefactele din os și corn, descoperirile faunistice, datarea relativă și absolută a acestora, inclusiv o bibliografie selectivă pentru fiecare sit în parte și acolo unde a fost cazul reconsiderarea lor culturală.

Un capitol special este legat de elementele de spiritualitate ale comunităților analizate, reflectate de numeroase obiecte de podoabă, artefacte cu caracter simbolic-religios sau de mormintele descoperite.

Ultimul capitol, *Concluzii*, este structurat în patru subcapitole principale, în care autorii subliniază rezultatele capitolelor anterioare. Un prim subcapitol sintetizează pe baze statistice stațiunile prezentate în capitolele II–VI, pe microzonele analizate (zona Nistru-Prut, cea est-carpatică, Dobrogea, Valea Dunării; Transilvania). Alt subcapitol reia în discuție unele dintre *cele mai importante aspecte ale vieții comunităților de tip Paleolitic superior recent și mai ales a celor considerate de tip epigravettian*. Pe baza acestora, se observă legătura dintre Gravettianul și epigravettianul carpato-dunărean (pe baza afinităților tehnologice, economice și culturale) cu cel al Europei centrale și de est, ce ar putea fi interpretată și ca o replică regională a Magdalenian-ului occidental, în timp ce

¹ P. Biagi, B. Voytek, *Excavations at Peștera Ungurească (Caprelor)(Cheile Turzii, Petreștii de Jos, Transylvania 2003–2004): Preliminary Report on the Chipped Stone Assemblages from the Chalcolithic Toate Pastilate (Bodrogkeresztúr (Layers), in *Analele Banatului*, S.N., XVI/1, 2006, pp. 177–202.*

epipaleoliticul din zona Cazanelor Dunării, reprezintă doar o entitate locală, cu unele analogii în epigravetianul italian.

Astfel, conform autorilor, în spațiul Est carpat, incluzând și Podișul Moldovei și Dobrogea așezările tardigravettiene finale (epigravetiene finale), aparțin unor grupuri umane mai mici decât în perioada anterioară, ce au ocupat un spațiu geografic mai restrâns, cu o microlitizare vizibilă a utilajului, cu noi tipuri de unelte geometrice și cu o economie bazată pe vânătoare (mistreț, ren și uneori vânat de talie mai mică). Alte comunități tardigravettiene, axate pe o economie bazată mai ales pe pescuit, cules, vânătoare, din zona Cazanelor Dunării (cu denumiri culturale ce diferă de la un autor la altul: romaneliene, aziliene, romanello-aziliene, clisurene, epigravetiene finale, tardigravetiene), cunosc mai multe etape de evoluție. Un grup mai mic de așezări (cu evoluție în teritoriul dintre Carpați și Siret) sunt atribuite comunităților Swideriene. Autorii sunt de părere că în spațiul est și sud carpat se poate vorbi de mai multe grupe etnice, ale căror industrii au evoluat pe bazele anterioare gravettiene, dar au fost influențate de spațiul nord dunărean și est carpat, *incluzând toate componentele vieții materiale și spirituale.*

În ceea ce privește Mezoliticul, perioadă cheie ce precede Neoliticul, acesta este reprezentat de Tardenoisian (cu descoperiri în întreg arealul românesc) și de cultura Schela Cladovei (cu un teritoriu restrâns în sud-vestul României). Chiar dacă datele existente până acum arată că se poate vorbi de existența Mezoliticului vechi în spațiul carpato-nistrean, autorii consideră că ele sunt încă insuficiente pentru *elucidarea întregii problematice și o definire mai complexă.*

Considerăm că volumul realizat reprezintă o sinteză a ultimelor cercetări arheologice și interdisciplinare care pune în valoare cele mai recente investigații, atât în plan

local carpato-nistrean, dar și mai larg euro-asiatic. Interpretarea datelor oferite de domeniile interdisciplinare constituie și suficiente elemente pentru înțelegerea schimbărilor climatice care au stat la baza comportamentului uman, a aplicării anumitor procedee pentru realizarea utilajului litic (respectiv reajustarea sistemelor tehnologice la noile condiții de mediu). Analiza fiecărui tehnocomplex oferă și o imagine clară cu privire la atribuirea culturală și eventuale legături cu descoperiri din alte areale geografice.

Fără îndoială această sinteză reprezintă un punct de plecare important pentru viitoarele cercetări ale acestei perioade de timp, care trebuie neapărat să fie intensificate, mai ales că pentru începutul Neoliticului sunt deja un nou set de date arheologice și cronometrice care atestă cele mai timpurii comunități pe teritoriul românesc (Cristian, jud. Sibiu, Starčevo IA). Mai mult, analizele interdisciplinare din sectorul sârb al Cazanelor Dunării oferă astăzi o paletă mai largă de analize pentru Lepenski Vir (pandant al culturii Schela Cladovei) pe baza cărora se fac estimări cu privire la preferințele dietei comunităților mezolitice, ritualurile de înmormântare, caracteristicile genetice ale comunităților mezolitice comparativ cu cele neolitice timpurii de aici (Starčevo IC), dublate de un nou set de analize radiocarbon (AMS)². Dar astfel de cercetări necesită și o susținere financiară pe măsură, ceea ce reprezintă pentru moment un obiectiv mai greu de atins, iar dotările românești în acest domeniu sunt insuficiente sau abia la început de drum (laboratorul pentru datare AMS de la IFIN București).

CORNELIA-MAGDA LAZAROVICI